

Realizacja zadań Lubuskiego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej

2015

Raport jest wynikiem pierwszego roku monitoringu LPRES. Zawiera podsumowanie działań podejmowanych w roku 2015. Jego głównym celem jest analiza stanu wyjściowego rozwoju ekonomii społecznej w województwie lubuskim oraz prezentacja postępów pierwszego roku prac nad wdrażaniem Programu.

Raport z realizacji Programu

Spis treści

Wprowadzenie	3
1. Podstawy metodologiczne opracowania raportu	4
2. Działalność instytucji wsparcia ekonomii społecznej	5
2.1. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej.....	5
2.2. Ośrodki wsparcia ekonomii społecznej	10
2.3. Powiatowe urzędy pracy	13
2.4. Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego (Departament Europejskiego Funduszu Społecznego).....	14
2.5. Pozostałe działania wspierające rozwój ES	15
3. Stan ekonomii społecznej w regionie	17
3.1. Podmioty reintegracyjne	17
3.1.1. Centra integracji społecznej	17
3.1.2. Kluby integracji społecznej	19
3.1.3. Warsztaty Terapii Zajęciowej	20
3.2. Spółdzielnie socjalne.....	21
3.4. Podmioty działające w sferze pożytku publicznego	24
4. Realizacja wskaźników LPRES	26
5. Wnioski i rekomendacje	28

Wprowadzenie

Lubuski Program Rozwoju Ekonomii Społecznej (dalej LPRES, Program) na lata 2015-2020 został przyjęty uchwałą Zarządu Województwa Lubuskiego 7 kwietnia 2015 roku. Jego głównym celem jest oddziaływanie na wzrost znaczenia ekonomii społecznej dla rozwoju społeczno – gospodarczego województwa lubuskiego.¹ Określa wizję rozwoju przedsiębiorczości społecznej oraz stanowi bazę dla tworzenia systemowej współpracy pomiędzy organizacjami pozarządowymi i administracją w programowaniu, wdrażaniu, monitorowaniu i ocenie wdrażania funduszy strukturalnych. Zgodnie z Krajowym Programem Rozwoju Ekonomii Społecznej (KPRES) za monitorowanie rozwoju przedsiębiorczości społecznej na poziomie regionu odpowiada samorząd województwa poprzez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej (ROPS), który również jest odpowiedzialny za koordynację Programu. ROPS w ramach weryfikacji realizacji założonych kierunków działania podejmuje zadania z zakresu stałego, systematycznego procesu zbierania i analizowania danych. Prowadzony monitoring ma cel praktyczny. Pozwala nie tylko na ocenę aktualnego stanu realizacji Programu, ale przede wszystkim na weryfikację założonych kierunków działania i wytyczanie kierunków zmian.

Przedkładany raport jest wynikiem pierwszego etapu monitoringu Programu. Stanowi podsumowanie działań podejmowanych w pierwszym roku jego realizacji (rok 2015), tworząc tym samym ocenę stanu wyjściowego rozwoju ES w województwie lubuskim. Jego głównym celem jest analiza postępów prac nad wdrażaniem LPRES oraz charakterystyka działań podejmowanych przez jego realizatorów.

Raport składa się z czterech rozdziałów, w których kolejno przedstawiono (1) założenia metodologiczne opracowania dokumentu, (2) zakres działań podejmowanych przez instytucje wsparcia rozwoju ES w regionie, (3) ocenę stanu ekonomii społecznej w województwie lubuskim oraz (4) stan realizacji wskaźników przyjętych w LPRES. Raport kończą wnioski i rekomendacje dla kierunków dalszych działań. Prezentowane wyniki badań powstały w oparciu o analizy przeprowadzone w związku z przygotowaniem niniejszego raportu.

¹LPRES, Zielona Góra 2015.

1. Podstawy metodologiczne opracowania raportu

Przedmiotem prowadzonego monitoringu jest realizacja wytycznych Lubuskiego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej na lata 2015-2020. Prezentowany raport jest jego wynikiem. Diagnoza postępów wdrażania zaleceń LPRES oraz konieczność niezwłocznego dokonywania ewentualnych korekt wymaga prowadzenia regularnych i zaplanowanych analiz. Ich celem jest (1) ocena wykonania zaplanowanych działań, (2) identyfikacja ewentualnych problemów ograniczających efektywność lub uniemożliwiających realizację planów oraz (3) możliwie szybkie reagowanie na problemy poprzez korygowanie pierwotnych założeń i wprowadzanie niezbędnych rozwiązań. Skutkiem podejmowanych prac ma być określenie efektywności zastosowanych metod osiągnięcia wyznaczonych wskaźników. Takie podejście do zbierania i analizowania danych wymagało objęcia badaniem następujących obszarów:

1. Działań podejmowanych przez instytucje wsparcia ES na rzecz jej rozwoju w woj. lubuskim.
2. Stanu ES w regionie w oparciu o dane dotyczące:
 - podmiotów reintegracyjnych,
 - spółdzielni socjalnych,
 - podmiotów działających w sferze pożytku publicznego.

Zakres tematyczny prowadzonych analiz wytyczał wykaz przyjętych do realizacji wskaźników LPRES. Monitoring dotyczy roku 2015. Analizy danych były prowadzone od stycznia do lipca 2016 roku. Ze względu na złożoność wyznaczonych kategorii opisu w analizie wykorzystano metody ilościowe i jakościowe. Były to:

- analiza danych zastanych (*desk research*),
- ankiety: pocztowa i telefoniczna,
- wywiady telefoniczne z instytucjami wsparcia ES i podmiotami ES.

Badaniem objęto podmioty odpowiedzialne za realizację wytycznych Programu. Należały do nich:

- ośrodki wsparcia ekonomii społecznej,
- ośrodki pomocy społecznej,
- powiatowe centra pomocy rodzinie,
- powiatowe urzędy pracy
- lokalne grupy działania,
- Rada Programowa Partnerstwa na rzecz ekonomii społecznej województwa lubuskiego.

Analizie poddano również bieżące sprawozdania Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Zielonej Górze oraz dane pochodzące z Departamentu EFS Urzędu Marszałkowskiego Województwa

Lubuskiego. Informacje pozyskane do opisu stanu realizacji Programu pochodziły z następujących źródeł: strony internetowe PES, Krajowa Rada Spółdzielcza, Główny Urząd Statystyczny, Stowarzyszenie Klon/Jawor.

2. Działalność instytucji wsparcia ekonomii społecznej

Instytucje wsparcia ekonomii społecznej działają na rzecz skutecznego i efektywnego funkcjonowania sektora przedsiębiorczości społecznej. Ich celem jest podejmowanie zadań pobudzających międzyinstytucjonalną kooperację na rzecz tworzenia podmiotów ekonomii społecznej oraz właściwych warunków ich funkcjonowania poprzez dostęp do wiedzy, promocji oraz finansowania. Działania te mają służyć powstawaniu trwałych i wysokiej jakości miejsc pracy w sektorze ES. Wśród głównych podmiotów realizujących prezentowane cele wymienia się: regionalne ośrodki polityki społecznej, ośrodki wsparcia ES, urzędy pracy oraz działalność urzędów marszałkowskich w obszarze ES. Poniżej zamieszczono analizę prac instytucji wsparcia ekonomii społecznej z regionu województwa lubuskiego.

2.1. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej jest koordynatorem realizacji LPRES. Do jego zadań należy zarządzanie Programem oraz jego monitoring i ewaluacja. Podejmuje również działania na rzecz wspierania rozwoju ekonomii społecznej w regionie województwa lubuskiego. W roku 2015 przedsięwzięcia z zakresu ES realizowane były w ramach projektu systemowego pn. *Podnoszenie kwalifikacji kadr pomocy i integracji społecznej w województwie lubuskim*, współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Były to działania służące wzmocnieniu potencjału kadr pomocy i integracji społecznej w województwie lubuskim. Szczególną uwagę w projekcie poświęcano także promocji innowacyjnych metod wsparcia działalności podmiotów ekonomii społecznej. Działania te skierowane były głównie do jednostek samorządowych i instytucji pomocy społecznej oraz do przedstawicieli organizacji pozarządowych.

Wśród realizowanych zadań podjęto trzy tematy główne:

1. Organizacja funkcjonowania Regionalnego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej Województwa Lubuskiego

W ramach działania ROPS opracowano zadania, strukturę i sposoby funkcjonowania **Regionalnego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej**. Komitet został powołany Uchwałą Zarządu Województwa Lubuskiego nr 23/278/15 z dnia 17 marca 2015 roku. Jego zadaniem jest wspieranie rozwoju

przedsiębiorczości społecznej w województwie lubuskim oraz monitoring wdrażania Programu. Składa się z przedstawicieli samorządu województwa, samorządów lokalnych oraz reprezentantów sektora ekonomii społecznej, nauki i biznesu. Członkowie Komitetu odpowiadają za koordynowanie i ciągły monitoring realizacji LPRES oraz opracowanie kalendarza wydarzeń w regionie. Dla realizacji idei partycypacji we wdrażaniu zaleceń LPRES przygotowano dwie dodatkowe możliwości współpracy z mieszkańcami. Pierwsza z nich to **Laboratorium ekonomii społecznej**, którego członkami są liderzy i eksperci z regionu województwa lubuskiego. Ideą laboratorium jest stworzenie możliwości działania osobom chcącym angażować się na rzecz ekonomii społecznej, a nie mogącym regularnie uczestniczyć w posiedzeniach Komitetu. Do głównych zadań przedstawicieli Laboratorium należy pomoc w organizacji konferencji regionalnych, konsultowanie dokumentów dotyczących ekonomii społecznej, wypracowywanie rekomendacji i stanowisk dla Komitetu oraz praca w zespołach roboczych. Drugą z form stanowi **Forum ekonomii społecznej**, przeznaczone dla osób, które tylko sporadycznie chcą się angażować w prace Komitetu. Przedstawiciele wchodzący w skład Forum mają za zadanie wspomagać działania Komitetu poprzez uczestnictwo w pracach grup roboczych.

Do zadań ROPS należy obsługa prac Komitetu. W roku 2015 przeprowadzono trzy spotkania. Wśród zadań wspierających jego działalność dodatkowo przygotowano cykl spotkań szkoleniowych dla zespołu zajmującego się koordynacją realizacji LPRES.

2. Monitoring stanu ekonomii społecznej

Celem prac Wydziału Koordynacji Ekonomii Społecznej ROPS, jest m.in. wspieranie innowacyjnych rozwiązań usprawniających działanie sektora ekonomii społecznej. W roku 2015 zrealizowano projekt badawczy, którego zadaniem była charakterystyka kierunków rozwoju lubuskiej ES, zapisanych w dokumentach strategicznych gmin i powiatów.² Przedmiotem badania były plany wykorzystania rozwiązań z zakresu przedsiębiorczości społecznej w przeciwdziałaniu rozwojowi wykluczenia społecznego. W diagnozie uwzględniono zebranie materiałów służących ocenie stanu i charakterystyce projektowanych działań na rzecz powoływania podmiotów ekonomii społecznej oraz sposobów oddziaływania na jej rozwój w regionie. W wyniku przeprowadzonych analiz uzyskano całościowy obraz kierunków programowania rozwoju ekonomii społecznej w województwie, dający podstawy do formułowania praktycznych wniosków dla dalszych prac ROPS. Przeprowadzona analiza dotyczyła wszystkich aktualnych gminnych i powiatowych strategii rozwoju lokalnego, gminnych

²Programowanie lubuskiej ekonomii społecznej. Analiza dokumentów strategicznych JST w zakresie rozwoju ES w województwie lubuskim, projekt realizowany na zlecenie ROPS Zielona Góra, 2015.

i powiatowych strategii rozwiązywania problemów społecznych oraz programów rewitalizacji – ogółem 158 dokumentów strategicznych. Zebrane dane wykazały:

1) Tendencję do pomijania problematyki ekonomii społecznej

Odwołania dosłowne do terminu „ekonomia społeczna” znaleziono w 28,5% badanych dokumentów (45 strategii/programów). Odwołania pokrewne dotyczące np. inkluzji społecznej, przedsiębiorczości społecznej wystąpiły dodatkowo w 7,6% dokumentów (12 strategii/programów). Najczęstszymi częściami dokumentów, w których stosowano zapisy wykorzystujące rozwiązania z obszaru ES były:

- część realizacyjna programów: w dokumentach strategicznych regionu zaplanowano realizację jedynie **32 zadań związanych z ES**,
- powiązanie programów z dokumentami nadrzędnymi: **21 razy cytowano cele i zadania dokumentów nadrzędnych** (strategii wojewódzkich i krajowych) odnoszące się do idei ES,
- wytyczanie kierunków rozwoju: **14 razy wskazano narzędzia ES jako czynniki rozwoju** gmin i powiatów (tabela 1).

Tabela 1. Miejsca odwołań w dokumentach strategicznych do zadań z obszaru ekonomii społecznej

Miejsca odwołań do terminu „ekonomia społeczna”	Odwołania*	
	N	%
dokumenty strategiczne	21	25,3
diagnozy	13	15,7
czynniki rozwoju	14	16,9
zadania do realizacji	32	38,6
inne	3	3,6
Ogółem	83	100

Źródło: *Programowanie lubuskiej ekonomii społecznej. Analiza dokumentów strategicznych JST w zakresie rozwoju ES w województwie lubuskim*, projekt realizowany na zlecenie ROPS Zielona Góra, 2015, s. 16.

*Tabela prezentuje liczbę odwołań do rozwiązań z zakresu ES a nie liczbę dokumentów, w których je umieszczono.

2) Traktowanie ES jako projektu oczekiwanych zmian, a nie wykorzystywanych metod działania

W analizowanych dokumentach 15,7% odwołań do terminu ekonomia społeczna dotyczyło diagnoz zastanej sytuacji. Bardzo rzadko pojawiają się tutaj rozbudowane opisy istniejących przedsięwzięć, dobrze działających spółdzielni socjalnych czy innych podmiotów ekonomii społecznej. Przeważnie pisano o ekonomii jako zadaniu do realizacji (38,6%) a nie o zadaniu już realizowanym. **Najważniejszym wskaźnikiem tego zjawiska jest bardzo rzadkie pojawianie się poszukiwanego terminu w kontekście działań już podjętych (15,7% odwołań)** (tabela 2). Jest to trzykrotnie mniej niż w kontekście działań planowanych (47,1%). Co więcej, część zamierzeń jest formułowana w sposób

dość enigmatyczny i mało zobowiązujący jako np. „tworzenie atmosfery sprzyjającej tworzeniu podmiotów ES” itp.

Pośrednim dowodem na to, że ekonomia społeczna jest traktowana bardziej jako projekt niż rzeczywistość, w dodatku projekt słabo doprecyzowany, jest niewielka liczba odwołań w kontekście rezultatów i wskaźników projektów (11,3%).

Tabela 2. Kontekst odwołań do terminu „ekonomia społeczna”

Kontekst odwołań do terminu „ekonomia społeczna”	Odwołania*	
	N	%
cele	22	21,6
działania podjęte	16	15,7
działania planowane	48	47,1
rezultaty/wskaźniki	12	11,3
finansowanie	4	3,9
Ogółem	102*	100

Źródło: Programowanie lubuskiej ekonomii społecznej. Analiza dokumentów strategicznych JST w zakresie rozwoju ES w województwie lubuskim, projekt realizowany na zlecenie ROPS Zielona Góra, 2015, s. 17.

*Termin ekonomia społeczna mógł występować w więcej niż jednym miejscu w badanych dokumentach, z tego powodu liczba odwołań przewyższa liczbę strategii, w których go wykorzystano.

3) Skupienie uwagi autorów strategii na podmiotach reintegracyjnych (KIS, CIS, WTZ, ZAZ)

Informacje na temat planów tworzenia i rozwijania podmiotów ES wskazują na zdecydowaną przewagę zainteresowania podmiotami reintegracyjnymi (KIS, CIS, WTZ, ZAZ). Można tę informację potraktować jako wskaźnik ogólnego stanu ekonomii społecznej w województwie lubuskim. Jest ona ciągle na wstępnym etapie rozwoju, skoro uwaga autorów strategii skupiona jest na podmiotach, które w świetle jej założeń są dopiero czymś w rodzaju „przedsiębiorstwa” przedsiębiorczości społecznej. Podmiotom ekonomii społecznej, takim jak spółdzielnie socjalne poświęcano o wiele mniej uwagi. Odniesienia do nich znajdują się tylko w 14,4% analizowanych dokumentów (tabela 3).

Tabela 3. Rodzaj wskazywanych w strategiach podmiotów ES

Podmiot ekonomii społecznej	Odwołania**	
	N	%
spółdzielnie socjalne	13	14,4
KIS	17	18,9
CIS	27	30
ZAZ	7	7,8
WTZ	24	26,7
inne*	2	2,2
Ogółem	90	100

Źródło: *Programowanie lubuskiej ekonomii społecznej. Analiza dokumentów strategicznych JST w zakresie rozwoju ES w województwie lubuskim*, projekt realizowany na zlecenie ROPS Zielona Góra, 2015, s. 19.

*Wśród kategorii „inne” dwa razy ogólnie odwołano się do podmiotów ES.

** Termin ekonomia społeczna mógł występować w więcej niż jednym miejscu w badanych dokumentach, z tego powodu liczba odwołań przewyższa liczbę strategii, w których go wykorzystano.

4) Dominującą wizję ekonomii społecznej jako sektora potrzebującego wsparcia

Planując poszczególne działania, autorzy strategii i programów rzadko wskazywali na możliwość wykorzystania potencjału tkwiącego w przedsiębiorstwach z zakresu ekonomii społecznej (32,9%). Znacznie częściej natomiast planowali zadania polegające na „inspirowaniu”, „zachęcaniu”, „tworzeniu sprzyjających warunków i klimatu”, „wspieraniu” i „wzmacnianiu”. Wymienione cechy wskazują, z jednej strony, na pewien sposób patrzenia na ekonomię społeczną – bardziej przez pryzmat kosztów, nakładów i wysiłków niż korzyści dla całej społeczności. Z drugiej strony są także pośrednim wskaźnikiem realnej oceny kondycji istniejących podmiotów. Owa ocena musi z kolei rzutować na wizję (jako sektora potrzebującego wsparcia, niż dającego realne narzędzia do działania), która jest raczej odległa od założeń sformułowanych na przykład w Krajowym Programie Rozwoju Ekonomii Społecznej (tabela 4).

Tabela 4. Planowane działania związane z ekonomią społeczną

Rodzaj działań	Odwołania*	
	N	%
wsparcie dla rozwoju ES	53	67,1
wykorzystanie potencjału ES	26	32,9
Ogółem	79	100

Źródło: *Programowanie lubuskiej ekonomii społecznej. Analiza dokumentów strategicznych JST w zakresie rozwoju ES w województwie lubuskim*, projekt realizowany na zlecenie ROPS Zielona Góra, 2015, s. 22.

**Programowanie lubuskiej ekonomii społecznej. Analiza dokumentów strategicznych JST w zakresie rozwoju ES w województwie lubuskim*, projekt realizowany na zlecenie ROPS Zielona Góra, 2015, s. 19.

3. Wdrażanie projektu Efekt Synergii – koordynacja lubuskiej ekonomii społecznej

W listopadzie 2015 roku, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej rozpoczął realizację nowego projektu pt. *Efekt Synergii – koordynacja lubuskiej ekonomii społecznej*. Projekt jest współfinansowany ze środków Regionalnego Programu Operacyjnego – Lubuskie 2020 z zakresu Osi Priorytetowej 7 Równowaga społeczna, Działania: 7.6 Wsparcie dla OWES i ROPS we wzmacnianiu sektora ekonomii społecznej, Poddziałania: 7.6.2 Koordynacja ekonomii społecznej – ROPS. Jego głównym celem jest dążenie do poprawy warunków rozwoju podmiotów ekonomii społecznej oraz wzmacnianie

potencjału instytucji otoczenia sektora ES w woj. lubuskim. W ramach projektu można wymienić 5 obszarów działań:

- 1) Tworzenie i wzmocnianie sieci współpracy w zakresie rozwoju ekonomii społecznej tj. koordynacja prac Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej, tworzenie sieci współpracy podmiotów ES oraz angażowanie społeczności lokalnych w realizację polityk publicznych.
- 2) Zwiększanie widoczności podmiotów ekonomii społecznej, tj. podejmowanie cyklu różnorodnych działań nastawionych na wzmocnienie sektora ES oraz podmiotów ekonomii społecznej w woj. lubuskim.
- 3) Wzmocnienie działań reintegracyjnych, tj. tworzenie regionalnej platformy współpracy podmiotów ES prowadzących programy reintegracji zawodowej i społecznej, podnoszenie skuteczności działań reintegracyjnych oraz opracowanie procedury certyfikacji podmiotów reintegracyjnych.
- 4) Programowanie ekonomii społecznej, tj. inicjowanie włączania innowacyjnych rozwiązań z obszaru ES do dokumentów strategicznych gmin i powiatów oraz opracowanie przewodnika stosowania zamówień społecznie odpowiedzialnych i klauzul społecznych.
- 5) Prowadzenie badań i analiz, tj. monitoringu i ewaluacji funkcjonowania podmiotów ES, agregowanie informacji na temat rozwoju ES na obszarze województwa lubuskiego oraz tworzenie wsparcia badawczego dla poszczególnych działań projektu.

2.2. Ośrodki wsparcia ekonomii społecznej

W 2015 roku w województwie lubuskim funkcjonowały dwa Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej: (1) OWES w Gorzowie Wlkp. obejmujący subregion północny województwa, (2) OWES w Zielonej Górze, obejmujący swoim zasięgiem subregion południowy. Do głównych zadań ośrodków należało wspieranie działalności podmiotów ekonomii społecznej oraz osób fizycznych zainteresowanych założeniem przedsiębiorstw społecznych, poprzez udzielanie pomocy w zakresie animacji, doradztwa, usług specjalistycznych, szkoleń oraz informacji i promocji przedsiębiorczości społecznej w regionie.

1. Działalność Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej subregionu gorzowskiego

OWES subregionu gorzowskiego realizował działania w powiatach: gorzowskim (ziemskim i grodzkim), międzyrzeckim, słubickim, strzelecko-drezdeneckim oraz sulęcińskim. Do podejmowanych przez niego działań należały:

Działania animacyjne

Wśród realizowanych przez OWES działań animacyjnych były: (1) spotkania, którymi wspierano 5 partnerstw powołanych przez OWES (25 spotkań), (2) realizacja wspólnego projektu w ramach Partnerstwa Lokalnego na rzecz ekonomii społecznej w Lubniewicach „Skuteczni w Partnerstwie Regionu” (prowadzony w ramach projektu „Wsparcie na starcie” współfinansowanego z FIO),

(3) sieciowanie centrów integracji społecznej subregionu gorzowskiego, w ramach powołanego w roku 2014 klastra CIS/KIS, (4) spotkania powstałych zespołów interdyscyplinarnych.

Działania promujące ekonomię społeczną

W ramach promocji ekonomii społecznej zorganizowano dwie konferencje, których celem była popularyzacja zatrudnienia w sektorze ES. Były to: konferencja pn. *Przedsiębiorczość społeczna szansą na rozwój subregionu gorzowskiego* oraz konferencja prasowa nt. stanu ekonomii społecznej w woj. lubuskim. Dodatkowo w roku 2015 przygotowano i przeprowadzono kampanię telewizyjną promującą ideę ekonomii społecznej i podmioty ekonomii społecznej oraz wyprodukowano spoty reklamowe 5 PES, emitowane w TVP – Gorzów. Działalność Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej oraz aktywność w obszarze ekonomii społecznej była propagowana podczas Targów Edukacji i Pracy w Słubicach oraz w Sulęcinie. Prowadzono również stronę internetową OWES oraz profil na portalu społecznościowym Facebook.

Działania doradcze

W wyniku świadczenia usług doradczych wypracowano w ramach grup inicjatywnych dokumenty do utworzenia 8 PES (6 stowarzyszeń oraz 2 CIS). Powołano także 4 nowe stowarzyszenia: (1) Stowarzyszenie Lubniewicki Klub Seniora „Gorące Serca”, (2) Stowarzyszenie na rzecz osób niepełnosprawnych „Razem” Rokitno, (3) Stowarzyszenie „Buszów dla Nas”, (4) Stowarzyszenie „Zielona Przystań” w Skwierzynie oraz 3 centra integracji społecznej: w Zwierzyniu, Skwierzynie oraz Bogdańcu. Doradztwem dla istniejących PES objętych zostało 18 podmiotów. W spotkaniach uczestniczyło także 110 nowych osób (udzielono 156 porad – 332,5 godziny). W ramach usług specjalistycznych wsparciem objęto 16 podmiotów, w tym z:

- usług doradztwa marketingowego skorzystały – 2 PES,
- usług doradztwa księgowego – 7 PES,
- doradztwa prawnego – 8 PES,
- doradztwa biznesowego dla PES – 2 PES,
- doradztwa biznesowego dla spółdzielni socjalnych – 2 spółdzielnie.

1 PES (CIS Witnica) w związku ze wsparciem, które otrzymał w 2013 roku, jest podmiotem, które prowadzi działalność statutową powyżej 24 miesięcy.

2. Działalność Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej subregionu zielonogórskiego

OWES subregionu zielonogórskiego realizował działania w ośmiu lubuskich powiatach: krośnieńskim, nowosolskim, świebodzińskim, wschowskim, zielonogórskim (ziemskim i grodzkim), żagańskim

oraz żarskim. W ramach jego funkcjonowania podejmowano następujące kategorie działań:

Działania animacyjne

Wśród działań animacyjnych prowadzono: (1) spotkania zmierzające do utworzenia nowych partnerstw lokalnych na rzecz rozwoju ES w województwie lubuskim, (2) spotkania wspierające funkcjonowanie partnerstw już powołanych (trzy partnerstwa). W efekcie tych działań zostały podpisane 4 nowe umowy partnerskie. OWES w Zielonej Górze brał aktywny udział w inicjatywach realizowanych przez partnerstwo Dąbie oraz partnerstwo Zielona Góra. W partnerstwie Dąbie wspomagano przygotowanie wniosku o dofinansowanie w ramach działań FIO oraz „Równać Szanse”. W Zielonej Górze uczestniczył w pracach nad uruchomieniem partnerskiego KIS.

W ramach pracy OWES przeprowadzono również spotkanie sieciujące dla NGO (Sława), dotyczące współpracy NGO – JST i utworzenia gminnej rady pożytku publicznego. Zrealizowanych zostało również 6 spotkań zespołów interdyscyplinarnych w toku prac powiatowych sieci współpracy, w których uczestniczyli przedstawiciele JST i NGO.

Działania promujące ekonomię społeczną

Wśród działań promujących ekonomię społeczną podjęto się organizacji: (1) targów aktywności społecznej, (2) konferencji na rzecz zatrudnienia w sektorze ES. Targi Aktywności Społecznej odbyły się 23.05.2015 roku. Miejszem realizacji targów był zielonogórski deptak. W ich trakcie swoje produkty promowało i sprzedawało 25 PES. Szacowana liczba odbiorców to około 1000 osób. Konferencje były poświęcone promocji zatrudnienia w sektorze ES. Pierwsza z nich pn. *Miejsca pracy w sektorze ekonomii społecznej – podsumowania i plany* odbyła się w dniu 17 września 2015 roku. Wzięło w niej udział około 100 osób, głównie przedstawiciele PES oraz przedstawiciele JST. Drugą z konferencji była konferencja prasowa nt. ekonomii społecznej oraz tworzenia miejsc pracy w sektorze ES.

Wśród działań promujących ES można również wymienić opracowanie katalogu produktów i usług PES (31 ofert), w nakładzie 500 szt. Opublikowane zostały także:

- 4 informacje w prasie lokalnej promujące Targi Aktywności Społecznej,
- 3 artykuły sponsorowane w prasie lokalnej promujące działania OWES.

W ramach działalności OWES prowadzona była również strona internetowa OWES oraz profil na portalu społecznościowym Facebook.

Działania doradcze

W 2015 roku założonych zostało 50 kart doradczych indywidualnych klientów OWES oraz 5 kart

doradztwa grupowego. Główny zakres merytoryczny wsparcia dotyczył: (1) zakładania PS i PES (z uwzględnieniem różnorodnych form prawnych i typów), (2) rejestrowanie działalności PES, (3) zewnętrznego finansowania PS i PES oraz (4) prowadzenia działalności statutowej PES. Udzielono również doradztwa grupom inicjatywnym zamierzającym utworzyć podmiot ekonomii społecznej – 20 grup. W wyniku prowadzonych działań utworzonych zostało 17 podmiotów ekonomii społecznej, w tym:

- fundacje – 11 (Fundacja SPOKOTATO, Fundacja FOOTLOOSE, Fundacja Wsparcie Rodzin SOS, Fundacja Rozwoju przez Kulturę i Sztukę, Fundacja Ziarenko Wielkości, Fundacja Pomoc i Nadzieja, Fundacja „PRO SPE”, Fundacja Inna Bajka, Fundacja WORLD INSTITUTE FOR ACTION LEARNING POLAND, Fundacja ZIELONY DOM, Fundacja ELBA),
- stowarzyszenia – 5 (Lubuskie Stowarzyszenie Głuchych, Stowarzyszenie ELECTRIC FLASH, Stowarzyszenie Kosierz to My, Stowarzyszenie Wichów Razem, Kożuchowskie Stowarzyszenie Niepełnosprawnych),
- spółdzielnie socjalne – 1 (Spółdzielnia Socjalna Alternatywa), (4 dotacje z PUP Zielona Góra).

Za pomocą platformy informacyjnej zaprezentowanych zostało 15 podmiotów.

2.3. Powiatowe urzędy pracy

Powiatowe urzędy pracy są istotnym partnerem w zintegrowanym systemie wsparcia na rzecz rozwoju ekonomii społecznej. Nawiązanie współpracy z ich przedstawicielami w celu zastosowania mechanizmów ekonomii społecznej w przeciwdziałaniu bezrobociu oraz wykorzystania możliwości dotowania zakładania spółdzielni socjalnych jest koniecznym elementem dbałości o rozwój ES w regionie. Z informacji pozyskanych z 12 powiatowych urzędów pracy (12 sprawozdań) wynika, że w 2015 roku, zostało złożonych 10 wniosków o jednorazowe przyznanie środków na przystąpienie do spółdzielni socjalnej (1 – PUP Krosno Odrzańskie, 9 – PUP Zielona Góra, w tym jeden wniosek osoby niepełnosprawnej o przyznanie środków na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej). PUP Żary zrefundował składkę ZUS dla członków Spółdzielni Socjalnej „Work Group”. Wszystkie złożone wnioski zostały pozytywnie rozpatrzone i otrzymały dotacje. Dodatkowo siedem PUP potwierdziło zabezpieczenie środków finansowych na założenie lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej na rok 2016. W dwóch urzędach środki te były wyodrębniane z ogólnej puli lub z rezerw ministra, w chwili napływu wniosków. W trzech PUP, ze względu na brak zainteresowania pozyskiwaniem tego typu wsparcia finansowego, środki te nie zostały zabezpieczone. Wśród preferowanych form zabezpieczenia zwrotu środków otrzymanych na założenie spółdzielni socjalnej wykorzystywano: poręczenie dwóch osób, dobrowolne poddanie się egzekucji, poręczenia, weksel z poręczeniem, zastaw na prawach i rzeczach, gwarancję bankową, blokadę rachunku bankowego lub akt notarialny o poddaniu się egzekucji przez dłużnika.

W każdym z objętych badaniem powiatowych urzędów pracy była zatrudniona osoba posiadająca wiedzę z zakresu ekonomii społecznej. Jedenaście urzędów współpracowało z ośrodkami wsparcia ekonomii społecznej. Współpraca polegała głównie na: (1) działaniach promocyjno – informacyjnych, (2) wymianie informacji, (3) współpracy w organizowaniu szkoleń, (4) organizowaniu spotkań grup roboczych, (5) współuczestnictwie w spotkaniach i szkoleniach organizowanych przez OWES, a także (6) udziale w zawiązywanych partnerstwach.

PUP Międzyrzecz oraz PUP Żagań zlecały realizację zadań podmiotom ekonomii społecznej. Powiatowy Urząd Pracy we Wschowie jako jedyny w 2015 roku nie kontynuował współpracy z OWES.

2.4. Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego (Departament Europejskiego Funduszu Społecznego)

W 2015 r. został ogłoszony konkurs w ramach Poddziałania 7.4.1 Aktywne włączenie w ramach podmiotów integracji społecznej – projekty realizowane poza formułą ZIT. Nabór wniosków o dofinansowanie prowadzony był w terminie od 30 września do 16 listopada 2015 roku. W odpowiedzi na ogłoszony konkurs wpłynęło 7 wniosków o dofinansowanie. Łączna wartość wnioskowanej kwoty dofinansowania wyniosła 12 909 574,60 PLN, natomiast całkowita wartość projektów wyniosła 14 385 314,60 PLN. Wszystkie wnioski pozytywnie przeszły etap wstępnej weryfikacji. Zarząd Województwa Lubuskiego uchwałą z dnia 10.05.2016 roku zwiększył alokację na konkurs NR RPLB.07.04.01-IZ.00-08-K01/15. W wyniku tego do dofinansowania zostały wybrane następujące projekty:

- Lubuskie Stowarzyszenie Rozwoju Regionalnego „Rozwój” – *Kompleksowe i wystandaryzowane aktywizowanie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym poprzez tworzenie nowych i wsparcie istniejących CIS-ów na terenie woj. lubuskiego* – przyznane dofinansowanie 3 999 197,00 zł (koszt całkowity projektu 4 419 197,00 zł),
- Stowarzyszenie Pracowników Służb Społecznych "KRAĞ" – *Wystandaryzowane wsparcie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i ubóstwem poprzez utworzenie nowego Centrum Integracji Społecznej i wsparcie 6 dotychczas istniejących Centrów Integracji Społecznej na terenie województwa lubuskiego* – przyznane dofinansowanie 3 996 767,00 zł (koszt całkowity projektu 4 386 767,00 zł),
- Profi Biznes Group Sylwia Karina Majewska – *Ekonomia Społeczna z Sukcesem* – przyznane dofinansowanie 1 353 034,88 zł (koszt całkowity projektu 1 424 522,88 zł).

W ramach Poddziałania 7.4.2 Aktywne włączenie w ramach podmiotów integracji społecznej realizowanego przez ZIT Zielona Góra, nabór wniosków o dofinansowanie prowadzony był od 30 września do 30 października 2015 roku. Wartość środków Regionalnego Programu Operacyjnego – Lubuskie 2020 przeznaczonych na dofinansowanie projektów w ramach tego konkursu wyniosła:

13 000 000 PLN (w tym na procedurę odwoławczą przewidziano 10% alokacji konkursu, co stanowi 1 300 000 PLN). W związku z wycofaniem się jedynej wnioskodawcy **nie wybrano wniosku do dofinansowania**. 30 września 2015 roku Instytucja Zarządzająca podjęła decyzję o ogłoszeniu kolejnego postępowania, na które nabór rozpoczął się w marcu 2016 roku.

W okresie od 27 listopada do 28 grudnia 2015 roku został ogłoszony nabór wniosków o dofinansowanie w ramach Działania 7.6 *Równowaga społeczna* Poddziałania 7.6.2 *Koordinacja ekonomii społecznej – ROPS na lata 2015-2018*. W związku z wystąpieniem okoliczności uniemożliwiających zakończenie procedury podpisania umowy dla projektu pozakonkursowego, złożonego w odpowiedzi na wezwanie do złożenia wniosku w trybie pozakonkursowym dla Osi Priorytetowej: Oś 7 *Równowaga społeczna*, Działanie: 7.6 *Wsparcie dla OWES i ROPS we wzmacnianiu sektora ekonomii społecznej*, Poddziałanie: 7.6.2 *Koordinacja ekonomii społecznej – ROPS*, zakończonego w dniu 28 grudnia 2015 r., Zarząd Województwa Lubuskiego przyjął wniosek Departamentu Europejskiego Funduszu Społecznego o unieważnienie procedury naboru/wezwania do złożenia wniosku o dofinansowanie.

W ramach Działania 7.6 *Wsparcie dla OWES i ROPS we wzmacnianiu sektora ekonomii społecznej*, Poddziałania 7.6.1 *Wsparcie rozwoju ES poprzez działania ośrodków wsparcia ekonomii społecznej*, w okresie od 31 grudnia 2015 roku do 19 stycznia 2016 roku trwał nabór wniosków o dofinansowanie. W wyniku utraty przez OWES akredytacji, na przedmiotowy konkurs nie wpłynął żaden wniosek.

2.5. Pozostałe działania wspierające rozwój ES

Wśród pozostałych działań z zakresu wsparcia rozwoju ES w województwie lubuskim wymienić należy realizację zadań regionalnego programu wspierania inicjatyw obywatelskich – projekt Trampolina oraz działalność Rady Programowej Partnerstwa na rzecz ekonomii społecznej województwa lubuskiego.

Projekt Trampolina

Projekt Trampolina jest realizowany przez Związek Lubuskich Organizacji Pozarządowych (regionalny operator projektu). Środki na jego finansowanie pozyskano z Funduszu Inicjatyw Obywatelskich, w ramach konkursu Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej na lata 2014-2020. Głównym celem projektu jest wyrównanie szans oraz zwiększenie potencjału słabo rozwiniętych infrastrukturalnie grup nieformalnych, samopomocowych, organizacji pozarządowych. W województwie lubuskim nabór na mikrodotacje przeprowadzony był dwukrotnie w 2014r. i 2015r. Ostatni nabór wniosków odbędzie

się w roku 2016. Kwota udzielona na mikrodotacje nie mogła być wyższa niż 5000 zł brutto. Projekt skierowany jest do:

- **przedstawiciele młodych organizacji pozarządowych**, które zostały wpisane do KRS nie wcześniej niż 18 miesięcy od dnia złożenia wniosku o mikrodotację i których roczny budżet nie przekracza 25 tysięcy złotych,
- **przedstawiciele grup nieformalnych** (minimum 3 osoby) podejmujących działania w sferze pożytku publicznego i nie posiadających osobowości prawnej. Grupa taka może ubiegać się o przyznanie mikrodotacji na realizację projektu w każdej ze sfer pożytku publicznego,
- **przedstawiciele grup samopomocowych** tzn. dobrowolnych zespołów osób, których aktywne działanie skierowane jest na pokonywanie problemów oraz zmianę warunków życia jego członków.

Według danych publikowanych na stronie internetowej projektu, w 2014 roku udzielono 64 dotacji, z czego 37 zostało przeznaczonych dla organizacji pozarządowych, a 27 dla grup nieformalnych. W roku 2015 udzielono 73 dotacji, z czego 37 stanowiły dotacje dla grup nieformalnych, a 36 dla organizacji pozarządowych.³

Rada Programowa Partnerstwa na rzecz ES województwa lubuskiego

Rada Programowa Partnerstwa na rzecz ekonomii społecznej województwa lubuskiego to organ, którego celem jest propagowanie oraz wspieranie idei ekonomii społecznej. Obecnie umowę partnerstwa podpisało 71 instytucji z województwa lubuskiego, które wyraziły chęć wspólnego działania na rzecz ekonomii społecznej. Zakres współpracy partnerskiej obejmuje:

- wymianę informacji na temat bieżącej działalności w zakresie ekonomii społecznej,
- promocję i wsparcie rozwoju ekonomii społecznej zgodnie z potrzebami rynku pracy,
- wspieranie działań na rzecz rozwoju ekonomii społecznej skierowanych do osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

W roku 2015 Rada obradowała czterokrotnie, wypracowując wnioski i rekomendacje służące wzmocnieniu ekonomii społecznej i jej otoczenia. W spotkaniach uczestniczyło 60 osób, reprezentujących 20 instytucji partnerskich. Wypracowane przez Radę rekomendacje i stanowiska dotyczyły:

1. Uruchomienia inkubatora innowacji społecznych, temat będzie kontynuowany w 2016 roku,
2. Włączenia oferty pożyczek i poręczeń dla PES (rekomendacja dla Agencji Rozwoju Regionalnego S.A. – Lubuskiego Funduszu Pożyczkowego oraz Lubuskiego Funduszu Poręczeń Kredytowych. Ww. zalecenie nastąpi po wypracowaniu z Urzędem Marszałkowskim dogodnej strategii wyjścia z perspektywy 2007 – 2013 pozwalającej utrzymać środki do prowadzenia działalności pożyczkowej),
3. Skutecznej współpracy PUP, OPS i PCPR na rzecz wspólnych klientów m.in. poprzez:
 - udział członków Rady w konwentach ww. instytucji;

³ Źródło: http://zlop.org.pl/?p=aktualnosci_trampolinea

- propagowanie korzystania przez PUP i OPS ze wspólnej bazy danych o klientach w ramach programu informatycznego (SEPI).

Dodatkowo w 2015 roku zostało zorganizowane jedno spotkanie sygnatariuszy Partnerstwa, w którym uczestniczyło 60 osób, reprezentujących instytucje partnerskie.

3. Stan ekonomii społecznej w regionie

Analiza stanu ekonomii społecznej to ustalanie liczby i kondycji podmiotów ES oraz uwarunkowań ich rozwoju. Dotyczy zarówno podmiotów reintegracji społecznej, zawodowej jak i działających na rzecz integracji rodziny i społeczności lokalnych. Zalicza się do nich podmioty reintegracyjne oraz przedsiębiorstwa społeczne, prowadzące integrację przez pracę. W ramach prowadzonego monitoringu analizie poddano organizacje reprezentujące obydwie z wymienionych kategorii. Są to podmioty reintegracyjne, spółdzielnie socjalne, przedsiębiorstwa prowadzone w ramach stowarzyszeń i fundacji oraz lokalne grupy działania.

3.1. Podmioty reintegracyjne

Wśród licznych instytucji zaangażowanych w aktywizację osób wykluczonych bądź marginalizowanych na rynku pracy główną rolę odgrywają: centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, warsztaty terapii zawodowej. Ich wspólną misją jest aktywizacja osób wykluczonych bądź zagrożonych wykluczeniem, łącząca elementy aktywizacji zawodowej i integracji społecznej.

3.1.1. Centra integracji społecznej

W województwie lubuskim w 2015 roku funkcjonowało 19 centrów integracji społecznej, wśród nich 10 powstało w roku 2015. Wszystkie CIS powstałe w 2015 były prowadzone przez organizacje trzeciego sektora.

Organizowano w nich kursy integracyjne w ramach szkoleń i warsztatów. Formą uzupełniającą ich działanie było wypełnianie funkcji zatrudnieniowych oraz świadczenie zasiłków integracyjnych. W ramach ich działania w 2015 roku wsparciem objęto 764 osób. Najwięcej z m. Gorzów Wlkp. (468 osób) oraz powiatu gorzowskiego (83 osoby). W sumie w lubuskich CIS, w ramach różnego rodzaju umów, pracowało 71 osób. Najwięcej tych podmiotów zostało utworzonych w m. Gorzów Wlkp. i powiecie gorzowskim – po trzy organizacje oraz w powiecie strzelecko-drezdeneckim – 5 CIS.

Tabela 5.Charakterystyka działalności CIS

L.P.	POWIAT	NAZWA PODMIOTU	NAZWA ZAŁOŻYCIELA	LICZBA OBJĘTYCH WSPARCIEM	LICZBA ZATRUDNIONYCH
1.	m. Gorzów Wlkp.	Centrum Integracji Społecznej, Gorzów Wlkp. (ul. Teatralna 26)	Stowarzyszenie Pracowników Służb Społecznych „Krag”	468 <i>(miasto Gorzów Wlkp., gmina Bogdaniec, gmina Santok)</i>	12
2..	m. Gorzów Wlkp.	Międzygminne Centrum Integracji Społecznej „Rozwój” siedziba główna: Gorzów Wlkp. (ul. Łazienki 6)	Lubuskie Stowarzyszenie Rozwoju Regionalnego „Rozwój”	b.d.	b.d.
3.	m. Gorzów Wlkp.	Centrum Integracji Społecznej, Gorzów Wlkp. (ul. Słoneczna 62-62a)	Stowarzyszenie Pomocy Bliźniemu im. Brata Krystyna	0	0
4.	Gorzowski	Centrum Integracji Społecznej, Witnica	Stowarzyszenie „Wsparcie”	83	3
5.	Gorzowski	Centrum Integracji Społecznej, Bogdaniec	Stowarzyszenie KLUB EDUKACJA, Bogdaniec	0	0
6.	Gorzowski	Centrum Integracji Społecznej, Santok	Stowarzyszenie Przyjaciół Gminy Santok „Pomocna Dłoń”, Santok	<i>brak kontaktu</i>	
7.	Miasto Zielona Góra	Centrum Integracji Społecznej, Zielona Góra	Prezydent Miasta Zielona Góra	78	23
8.	Międzyrzecki	Centrum Integracji Społecznej, Skwierzyna	Stowarzyszenie „Zielona Przystań”, Skwierzyna	0 <i>(CIS zaczął funkcjonować od 01.01.2016 r.)</i>	0
9.	Słubicki	Centrum Integracji Społecznej, Rzepin	Lubuskie Stowarzyszenie Rozwoju Regionalnego „Rozwój”, Gorzów Wlkp.	0 <i>(CIS zaczął funkcjonować od 2016 r.)</i>	0
10.	Strzelecko - drezdenecki	Centrum Integracji Społecznej, Drezdenko	Burmistrz Miasta i Gminy Drezdenko	48	9
11.	Strzelecko - drezdenecki	Centrum Integracji Społecznej, Dobiegniew	Burmistrz Miasta i Gminy Dobiegniew	b.d.	b.d.
12.	Strzelecko - drezdenecki	Centrum Integracji Społecznej, Strzelce Krajeńskie	Fundacja na Rzecz Rozwoju Zasobów Ziemi Dobiegniewskiej	49	5
13.	Strzelecko - drezdenecki	Centrum Integracji Społecznej, Stare Kurowo	Fundacja na Rzecz Rozwoju Zasobów Ziemi Dobiegniewskiej	11	3
14.	Strzelecko - drezdenecki	Centrum Integracji Społecznej, Zwierzyn	Stowarzyszenie STOLINA, Zwierzyn	8	1
15.	Świebodziński	Centrum Integracji Społecznej, Świebodzin	Stowarzyszenie na Rzecz Edukacji POMOST	9	5
16.	Wschowski	Centrum Integracji Społecznej, Wschowa	Lubuskie Stowarzyszenie Rozwoju Regionalnego „Rozwój”, Gorzów Wlkp.	0 <i>(CIS zaczął funkcjonować od 2016 r.)</i>	0
17.	Żagański	Międzygminne Centrum Integracji Społecznej WINDA, Gozdnicza//Szprotawa/Toma-	Lutolska Spółdzielnia Socjalna WINDA, Lutol Mokry	10	10

SZOWO					
18.	Żarski	Centrum Integracji Społecznej, Żary	Fundacja Centrum Rozwoju Społeczno – Edukacyjno – Gospodarczego, Żary	0 <i>(pierwsze os. zostały przyjęte 08.01.2016 r.)</i>	0
19.	Żarski	Centrum Integracji Społecznej, Łęknica	Lubuskie Stowarzyszenie Rozwoju Regionalnego „Rozwój”, Gorzów Wlkp.	0 <i>(CIS zaczął funkcjonować od 2016 r.)</i>	0
Ogółem				764	71

Źródło: opracowanie własne

3.1.2. Kluby integracji społecznej

Kluby integracji społecznej to placówki upowszechniające działania aktywizujące w obszarze ekonomii społecznej. Podobnie jak w przypadku CIS prowadzone są w nich zajęcia z zakresu reintegracji społecznej, uzupełniane kursami i szkoleniami zawodowymi. Ich zadaniem jest podnoszenie motywacji uczestników do szukania możliwości usamodzielnienia życiowego i ekonomicznego. W 2015 roku na terenie województwa lubuskiego funkcjonowało 10 KIS. Jeden z nich powstał w 2015 r. i został utworzony przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zwierzynie. W ramach ich działalności wsparciem zostało objętych 188 osób. Najwięcej KIS działa w powiecie gorzowskim – 3 KIS. O działalności większości z nich (6 KIS) nie udało się pozyskać danych.

Tabela 6. Charakterystyka działalności KIS

L. P.	POWIAT	NAZWA PODMIOTU	NAZWA ZAŁOŻYCIELA	LICZBA OBJĘTYCH WSPARCIEM	LICZBA ZATRUDNIONYCH
1.	Gorzowski	Klub Integracji Społecznej w Lubiszynie	Gmina Lubiszyn – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Lubiszynie	145	brak kadry – w 2015 roku pracowały 2 stażystki
2.	Gorzowski	Klub Integracji Społecznej w Kostrzynie nad Odrą	Miasto Kostrzyn nad Odrą – Ośrodek Pomocy Społecznej w Kostrzynie nad Odrą	b.d.	b.d.
3.	Gorzowski	Klub Integracji Społecznej w Deszcznie	Ośrodek pomocy społecznej w Deszcznie	10	0
4.	Międzyrzecki	Klub Integracji Społecznej w Przytocznej	Ośrodek Pomocy Społecznej w Przytocznej	b.d.	b.d.
5.	Słubicki	Klub Integracji Społecznej w Słubicach	Miasto Słubice – Ośrodek Pomocy Społecznej w Słubicach	b.d.	b.d.
6.	Strzelecko - drezdenecki	Klub Integracji Społecznej w Zwierzynie	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zwierzynie	b.d.	b.d.
7.	Sulęciński	Klub Integracji Społecznej w Lubniewicach	Miejsko-gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Lubniewicach	0	0 (opiekunem KIS jest pracownik MGOPS w Lubniewicach)
8.	Zielonogórski	Klub Integracji Społecznej w Zielonej Górze	Związek Lubuskich Organizacji Pozarządowych w Zielonej Górze	b.d.	b.d.

9.	Żagański	Klub Integracji Społecznej w Szprotawie	Miasto Szprotawa – Ośrodek Pomocy Społecznej w Szprotawie	33	1
10.	Żarski	Klub Integracji Społecznej w Lubsku	Miejsko-gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Lubsku	b.d.	b.d.
Ogółem				188	1

Źródło: opracowanie własne.

3.1.3. Warsztaty Terapii Zajęciowej

Warsztaty terapii zajęciowej (WTZ) to podmioty wykonujące reintegrację społeczną i zawodową w stosunku do osób niepełnosprawnych. Uczestnicy WTZ muszą posiadać orzeczenie o niepełnosprawności. Do podstawowych zadań WTZ należy rozwijanie u podopiecznych umiejętności życia codziennego i umiejętności zawodowych oraz przygotowanie do życia w środowisku społecznym. W 2015 roku w woj. lubuskim funkcjonowało 19 WTZ. Wsparciem objęto w nich 470 osób. Zatrudniano w nich na różne rodzaje umów 170 osób. Najwięcej WTZ (3) działa w Zielonej Górze – 80 podopiecznych. O działalności sześciu WTZ nie udało się zebrać żadnych danych.

Tabela 7. Charakterystyka działalności WTZ

L.P.	POWIAT	NAZWA PODMIOTU	LICZBA OBJĘTYCH WSPARCIEM	LICZBA ZATRUDNIONYCH
1.	Gorzowski	Warsztaty Terapii Zajęciowej w Kamieniu Wielkim	30	12
2.	Gorzowski	Warsztaty Terapii Zajęciowej w Chwałęcicach	30	14
3.	Krośnieński	Warsztaty Terapii Zajęciowej w Gubinie	b.d.	b.d.
4.	Krośnieński	Warsztaty Terapii Zajęciowej w Krośnie Odrzańskim	41	13
5.	m. Gorzów Wlkp.	Warsztaty Terapii Zajęciowej w Gorzowie Wlkp. (ul. Walczaka 42)	54	13
6.	m. Gorzów Wlkp.	Warsztaty Terapii Zajęciowej w Gorzowie Wielkopolskim (ul. Czereśniowa 15)	45	15
7.	m. Zielona Góra	Warsztaty Terapii Zajęciowej w Zielonej Górze (winnica)	35	14
8.	m. Zielona Góra	Warsztaty Terapii Zajęciowej w Zielonej Górze „Tęcza” (ul. II Armii 30 w Zielonej Górze).	20	11
9.	m. Zielona Góra	Warsztaty Terapii Zajęciowej w Zielonej Górze (ul. Głowackiego)	25	12
10.	Międzyrzecki	Warsztaty Terapii Zajęciowej w Międzyrzeczu	30	14
11.	Nowosolski	Warsztaty Terapii Zajęciowej w Nowej Soli	50	17
12.	Stubiński	Warsztaty Terapii Zajęciowej w Żabicach	40	12
13.	Strzelecko - drezdenecki	Warsztaty Terapii Zajęciowej "8 kroków" Strzelce Krajeńskie	b.d.	b.d.
14.	Sulęciński	Warsztaty Terapii Zajęciowej w Sulęcinie	45	15

15.	Świebodziński	Warsztaty Terapii Zajęciowej w Świebodzinie	b.d.	b.d.
16.	Wschowski	Warsztaty Terapii Zajęciowej we Wschowie	b.d.	b.d.
17.	Żagański	Warsztaty Terapii Zajęciowej w Wiechlicach	b.d.	b.d.
18.	Żarski	Warsztaty Terapii Zajęciowej w Żarach	b.d.	b.d.
19.	Żarski	Warsztaty Terapii Zajęciowej w Lubsku	25	8
Ogółem			470	170

3.2. Spółdzielnie socjalne

Spółdzielnie socjalne to podmioty ekonomii społecznej łączące w sobie cechy organizacji pozarządowej i przedsiębiorstwa. Ich głównym celem jest tworzenie warunków powrotu do rynku pracy jej członków. W województwie lubuskim w 2015 r. funkcjonowało 50 takich spółdzielni. Główną zasadą ich działalności było wypełnianie warunku osobistego świadczenia pracy przez ich członków. W 2015 roku powstały 3 spółdzielnie socjalne tj. Spółdzielnia Socjalna „Razem do Sukcesu”, Spółdzielnia Socjalna „Alternatywa”, Spółdzielnia Socjalna „Kwazar”. W wyniku trudności w pozyskiwaniu danych na temat ich funkcjonowania poniższa tabela nie zawiera pełnych danych dotyczących wielkości ich zatrudnienia.

Tabela 8. Charakterystyka spółdzielni socjalnych regionu lubuskiego

L.P.	POWIAT	NAZWA SPÓŁDZIELNI	PROFIL DZIAŁANIA	LICZBA ZATRUDNIONYCH
1.	Krośnieński	Odrzańska Spółdzielnia Socjalna	druk ulotek, wizytówek, plakatów, drukowanie prac, bindowanie, laminowanie, czyszczenie i pranie dywanów, kanap, narożników, odśnieżanie posesji, chodników, opieka nad grobami, masaże i gimnastyka, sprzątanie i mycie okien	b.d.
2.	m. Gorzów Wlkp.	Spółdzielnia Socjalna „Kwazar”	projektowanie i wykonywanie ogrodów, usługi w zakresie wykończenia wnętrz, prace porządkowe, instalacja niektórych systemów komputerowych	5
3.	m. Gorzów Wlkp.	Spółdzielnia Socjalna "Odkrywamy Lubuskie"	krajoznawstwo, turystyka, organizowanie wypraw samochodami terenowymi	b.d.
4.	m. Gorzów Wlkp.	Spółdzielnia Socjalna "Warto Nad Wartą"	przygotowywanie posiłków, prace porządkowe, pomoc i opieka nad osobami starszymi oraz niepełnosprawnymi, organizacja transportu osób, prace administracyjno - biurowe	10
5.	m. Zielona Góra	Zielonogórska Integracyjna Spółdzielnia Socjalna	produkcja materiałów reklamowych oraz promocyjnych	b.d.
6.	m. Zielona Góra	Spółdzielnia Socjalna "Grono"	rękodzieło artystyczne, organizacja szkoleń z wykorzystaniem techniki decoupage, produkcja gadżetów reklamowych	b.d.
7.	m. Zielona Góra	Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna "Lubusz"	skup makulatury i surowców wtórnych w tym płyty CD/DVD, butelki typu PET folia	b.d.
8.	Międzyrzecki	Spółdzielnia Socjalna "Nasz Sukces"	porządkowanie terenów zielonych, sprzątanie pomieszczeń biurowych	b.d.

9.	Międzyrzecki	Lutolska Spółdzielnia Socjalna "WINDA"		b.d.
10.	Międzyrzecki	Spółdzielnia Socjalna "Twój Czas"	(zawieszono działalność)	b.d.
11.	Nowosolski	Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna "EDEN"	catering dla szkół, usługi sprzątnia	b.d.
12.	Nowosolski	Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna "PROGRESS"	pranie/czyszczenie tapicerki meblowej i samochodowej, pranie wykładzin i dywanów, pielęgnacja terenów zielonych, wykaszanie trawników, zimowe utrzymanie posesji, odśnieżanie, wypożyczalnia przyczepy transportowej, wypożyczanie sprzętu fryzjerskiego	b.d.
13.	Strzelecko-drezdenecki	Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna "Rozwój"	sprzątanie specjalistyczne, mycie taboru szynowego, porządkowanie terenów zielonych, usługi poligraficzne	b.d.
14.	Świebodziński	Świebodzińska Spółdzielnia Socjalna "Samaria"	usługi stolarskie	b.d.
15.	Zielonogórski	Spółdzielnia Socjalna Alternatywa	b.d.	b.d.
16.	Zielonogórski	Spółdzielnia Socjalna "Promyk"	usługi porządkowe, porządkowanie terenów zielonych	b.d.
17.	Żagański	Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna "LIDER"	punkt obsługi śmieci segregowanych, usługi gastronomiczne	b.d.
18.	Żarski	Spółdzielnia socjalna „Razem do sukcesu”	usługi budowlane	7
19.	Żarski	Spółdzielnia Socjalna "Atena"	porządkowanie terenów zielonych, koszenie trawników, przycinanie żywopłotów, sadzenie drzewek, grabienie liści, sprzątanie pomieszczeń biurowych, sprzątanie mieszkań, opieka na grobami	b.d.
20.	Żarski	Żarska Spółdzielnia Socjalna	szkolenia z zakresu ekonomii społecznej, przedsiębiorstw społecznych, spółdzielni socjalnych, reklama wizualna (szyldy, napisy, banery), mała poligrafia (wizytówki, plakaty i wydawnictwa w małych nakładach), usługi hydrauliczne	b.d.
21.	Żarski	Łużycka Spółdzielnia Socjalna	prowadzenie pensjonatu dla zwierząt, adopcje psów, szkolenie psów, transport sanitarny	b.d.
22.	Żarski	Lubuska Spółdzielnia Socjalna "SZANSA"	usługi ogrodnicze	b.d.
23.	Zielonogórski	Spółdzielnia Socjalna „PIONIER”	usługi gastronomiczne	b.d.
24.	Nowosolski	Kożuchowska Spółdzielnia Socjalna	usługi gastronomiczne i sprzątnia, obsługa zieleni	b.d.
25.	Żagański	Spółdzielnia Socjalna „PRACUJEMY NA SIEBIE”	usługi komunalne	b.d.
26.	Gorzowski	Spółdzielnia Socjalna „DLA ROZWOJU”	działalność usługowa	b.d.
27.	Żagański	Nadobrzeńska Spółdzielnia Socjalna	obsługa zieleni	b.d.
28.	Żagański	Spółdzielnia Socjalna „POMOC”	rehabilitacja osób starszych	b.d.

29.	Żarski	Żarska Spółdzielnia Socjalna „BIS”	prowadzenie herbaciami w Żarach ul. Rynek 26, mobilnego zakładu gastronomicznego, noclegowni dla bezdomnych	b.d.
30.	Zielonogórski	Spółdzielnia Socjalna „MIĘTOWY KRÓLIK ART STUDIO”	rękodzieło artystyczne	b.d.
31.	Międzyrzecki	Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna „MAGMA”*	obsługa terenów zielonych, zajęcia dla dzieci, usługi opiekuńcze nad osobami starszymi	b.d.
32.	Żarski	Spółdzielnia Socjalna „WORK GROUP”	działa na obszarze outsourcingu sprzedaży, magazynowania i call center	Średnia liczba zatrudniania – 5,08 osób (umowa o pracę), umowa cywilono – prawne 1,33
33.	Żarski	Spółdzielnia Socjalna „LOGSERVICE”	działalność m. in. naprawa i konserwacja maszyn, roboty budowlane, sprzedaż detaliczna, reklama, działalność centrów telefonicznych	b.d.
34.	Międzyrzecki	Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna WINDA-2	usług m.in. w zakresie wykoszeń i porządkowania terenów leśnych, pozyskiwanie drewna, prac w sektorze rolnym	b.d.
35.	Międzyrzecki	Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna „RAT” w Skwierzynie	deratyzacja, dezynfekcja, dezynsekcja, usługi budowlane, automaty do gier, strony www, bannery reklamowe, grafika	b.d.
36.	m. Zielona Góra	Spółdzielnia Socjalna Nadruk Zielona Góra	brak danych	b.d.
37.	m. Zielona Góra	Spółdzielnia Socjalna Naszelubuskie.pl	brak danych	b.d.
38.	Nowosolski	Spółdzielnia Socjalna VINX		b.d.
39.	Żagański	Spółdzielnia Socjalna Silvanus	usługi w zakresie utrzymania czystości – zarówno obiektów, jak i terenów przyległych, czyszczenie nagrobków, usuwanie graffiti oraz pranie tapicerki samochodowej przy pomocy mobilnej myjni parowej	zatrudniono 5 osób, do zadań sezonowych zatrudniono jeszcze 5 osób
40.	Zielonogórski	Lubuska Integracyjna Spółdzielnia Socjalna	renowacje, remonty, roboty budowlane, modernizacja budowli	b.d.
41.	m. Zielona Góra	Spółdzielnia Socjalna Zakład Rzemiosła Twórczego	brak danych	b.d.
42.	m. Zielona Góra	Spółdzielnia Socjalna ALBATROS	Zagospodarowanie terenów zielonych, sprzątnięcie budynków	b.d.
43.	Żarski	Spółdzielnia Socjalna SORAVIA ARTIS	brak danych	b.d.
44.	m. Gorzów Wlkp.	Spółdzielnia Socjalna Zakład Wielobranżowy „PoMoc”	usługi porządkowe, remontowe i cateringowe	b.d.
45.	m. Gorzów Wlkp.	Spółdzielnia Socjalna Biuro Obsługi Administracyjnej „BOA”	usługi księgowo, kadrowe, administracyjne, monitoring projektów	b.d.
46.	Żagański	Spółdzielnia Socjalna „PLUS”	usługi reklamowe, opieka nad dziećmi, usługi utrzymania czystości	b.d.
47.	m. Zielona Góra	Spółdzielnia Socjalna „Art Stone”	roboty budowlane, formowanie i wykańczanie kamienia	b.d.

48.	Strzelecko-drezdenecki	Spółdzielnia Socjalna Aktywni	brak danych	b.d.
49.	m. Zielona Góra	Spółdzielnia Socjalna SNAPZ	działalność związana z produkcja filmów, nagrań, programów, fotograficzna, portale internetowe	b.d.
50.	Nowosolski	Spółdzielnia socjalna „Pracownia Radości Kukułka”	opieka, działania rozwojowe, warsztaty twórcze oraz wsparcie socjoterapeutyczne dla dzieci	b.d.

Źródło: opracowanie własne

3.4. Podmioty działające w sferze pożytku publicznego

Podmioty działające w serze pożytku publicznego to organizacje pozarządowe prowadzące działalność odpłatną i nieodpłatną, choć ich działanie nie jest oparte na zysku. Stają się podmiotami ekonomii społecznej używając w swoich działaniach dla realizacji celów instrumentów ekonomicznych. Są to przedsiębiorstwa prowadzone w ramach stowarzyszeń i fundacji, czy spółek non profit. Należą do nich również lokalne grupy działania.

Organizacje pozarządowe

W województwie lubuskim w roku 2014⁴ funkcjonowało 3284 zarejestrowanych fundacji i stowarzyszeń. Dało to 32 organizacje na 10 tys. mieszkańców i jest to szósty wynik w Polsce. Wśród nich najczęstsze relacje z JST miały organizacje z branży „sport, turystyka, rekreacja, hobby” (49%) oraz zajmujące się rozwojem lokalnym (48%) i pomocą społeczną (42%). Powiązania te dotyczyły pozyskiwania środków na działalność (48% organizacji mówiło o pozyskiwaniu w ten sposób dotacji na działalność), świadczenia usług dla JST, wspólnie podejmowanych działań na rzecz społeczności lokalnych.

Współpraca z JST województwa lubuskiego oceniona została przez badane organizacje społeczne na 6,55 (w skali od 1 do 10) i jest to najniższa ocena w kraju.

Wśród lubuskich fundacji i stowarzyszeń 50% opiera się wyłącznie na pracy społecznej. Zespół stałych, regularnych pracowników stanowią w nich przeciętnie trzy osoby. Są to organizacje o lokalnej skali działania, szczególnie w przypadku organizacji funkcjonujących na terenach wiejskich (56% stowarzyszeń i fundacji).

Lokalne Grupy Działania

Lokalne grupy działania to rodzaj partnerstw terytorialnych tworzonych zwykle na obszarach wiejskich w celu przygotowania lokalnych strategii rozwoju. Zrzeszają przedstawicieli organizacji (z sektorów

⁴ Najnowsze dane dotyczące III sektora pochodzą z 2014r. Prezentowane informacje pochodzą z bazy danych Klon/Jawor. Źródło: http://fakty.ngo.pl/files/wiadomosci.ngo.pl/public/civicpedia/Raport_Klon_Kondycja_2015.pdf

publiczny, prywatny, pozarządowy) oraz mieszkańców zainteresowanych pracą na rzecz rozwoju reprezentowanych przez nich społeczności lokalnych. W województwie lubuskim powołano osiem takich grup. Wśród nich dla dwóch, podstawową formą prawną są fundacje. W pozostałych przypadkach LGD działają w oparciu o stowarzyszenia.

Tabela 9. Prezentacja Lokalnych Grup Działania w województwie lubuskim

NAZWA	TEREN DZIAŁANIA
Fundacja Porozumienie Wzgórz Dalkowskich, Nowe Miasteczko	<i>Woj. lubuskie:</i> powiat nowosolski (gminy Nowe Miasteczko, Bytom Odrzański, Kożuchów), powiat żagański (gminy Szprotawa, Brzeźnica, Niegosławice). <i>Woj. dolnośląskie:</i> powiat polkowicki (gminy Polkowice, Gaworzyce, Radwanice, Grębocice), powiat głogowski (gminy Żukowice, Jerzmanowice).
Fundacja Zielonej Doliny Odry i Warty, Górczyca	<i>Woj. lubuskie:</i> powiat słubicki (gminy Słubice, Górczyca, Rzepin, Cybinka), powiat sulęciński, (gmina Sońsk), powiat gorzowski, (gmina Witnica).
Lokalna Grupa Działania Grupa Łużycka, Lubsko	<i>Woj. lubuskie:</i> powiat żarski (gminy Brody, Tuplice, Lubsko, Jasień, Lipinki Łużyckie, Trzebiel, Łęknica), powiat krośnieński (gmina Gubin).
Stowarzyszenie Inicjatyw Społeczno-Gospodarczych Lokalna Grupa Działania Powiatu Krośnieńskiego Zielone Światło, Krosno Odrzańskie	<i>Woj. lubuskie:</i> powiat krośnieński (gminy Krosno Odrzańskie, Bytnica, Maszewo).
Stowarzyszenie Kraina Lasów i Jezior- Lokalna Grupa Działania, Siedlisko	<i>Woj. lubuskie:</i> powiat nowosolski (gminy Nowa Sól, Siedlisko, Otyń), powiat wschowski (gminy Wschowa, Sława, Szlichtyngowa). <i>Woj. dolnośląskie,</i> powiat głogowski (gmina Kotła).
Stowarzyszenie „Kraina Szlaków Turystycznych – Lokalna Grupa Działania”, Sulęcín	<i>Woj. lubuskie:</i> powiat sulęciński (gminy Krzeszyce, Lubniewice, Sulęcín, Torzym), powiat gorzowski (gminy Bogdaniec, Deszczno, Kłodawa, Lubiszyn, Santok), powiat świebodziński (gminy Łągów, Ośno Lubuskie).
Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Bory Dolnośląskie, Iłowa	<i>Woj. lubuskie:</i> powiat żagański (gminy Żagań, Iłowa, Gozdnicza, Wymiarki, Małomice), powiat żarski (gmina Żary, Przewóz). <i>Woj. dolnośląskie:</i> powiat zgorzelecki (gmina Pieńsk), powiat bolesławiecki (gmina Węgliniec, Osiecznica).
Stowarzyszenie „LGD Działaj z Nami”, Świebodzin	<i>Woj. lubuskie:</i> powiat świebodziński (gminy Lubrza, Skąpe, Szczaniec, Świebodzin).
Stowarzyszenie – Lokalna Grupa Działania Między Odrą a Bobrem, Zabór	<i>Woj. lubuskie:</i> powiat krośnieński (gminy Bobrowice, Dąbie), powiat zielonogórski (gminy Bojadła, Czerwieńsk, Nowogród Bobrzański, Sulechów, Świdnica, Trzebiechów, Zabór, Zielona Góra), powiat nowosolski (gmina Kolsko).
Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania regionu Kozła, Kargowa	<i>Woj. lubuskie:</i> powiat zielonogórski (gminy Babimost, Kargowa), powiat międzyrzecki (gmina Trzciel), powiat wolsztyński (gmina Siedlce), powiat świebodziński (gmina Zbąszynek). <i>Woj. wielkopolskie:</i> powiat nowotomyski (gmina Zbąszyń).

Źródło: opracowanie własne

4. Realizacja wskaźników LPRES

W Lubuskim Programie Rozwoju Ekonomii Społecznej przyjęto do realizacji cztery cele szczegółowe. Są to:

1. Zwiększanie świadomości i partycypacji społeczności lokalnych w rozwoju ES,
2. Zwiększanie udziału podmiotów ES w realizacji regionalnych i lokalnych polityk publicznych,
3. Wzrost aktywności zawodowej poprzez system integracji, reintegracji zawodowej i społecznej,
4. Budowa zintegrowanego systemu wsparcia rozwoju ES.

Przypisanym im zostało sześć priorytetów. W nawiązaniu do nich, do agregacji danych i monitoringu rekomendowano 50 wskaźników. Poniższa tabela przedstawia powiązania pomiędzy celami, priorytetami i przypisanymi im wskaźnikami do realizacji.

Tabela 10. Charakterystyka elementów monitoringu LPRES

CEL SZCZEGÓŁOWY	PRIORYTET	LICZBA WSKAŹNIKÓW
Zwiększanie świadomości i partycypacji społeczności lokalnych w rozwoju ES	Promocja ekonomii społecznej jako narzędzia zmian społeczno-gospodarczych	5
	Edukacja dla ekonomii społecznej	7
Zwiększanie udziału podmiotów ES w realizacji regionalnych i lokalnych polityk publicznych	Partnerstwo na rzecz zadań i usług publicznych	7
Wzrost aktywności zawodowej poprzez system integracji, reintegracji zawodowej i społecznej	Rozwój zatrudnienia w sektorze ekonomii społecznej	5
Budowa zintegrowanego systemu wsparcia rozwoju ES	Koordinacja i instytucjonalizacja ekonomii społecznej	11
	Infrastruktura wsparcia ekonomii społecznej	15
Ogółem		50

Źródło: opracowanie własne

Zgodnie z zastosowaną w monitoringu zasadą gromadzenia danych, rok 2015 jest punktem wyjścia dla oceny stanu realizacji Programu. Przyjęty 12 sierpnia 2014 roku Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej (KPRES), nałożył na regiony obowiązek przekształcenia wieloletnich regionalnych planów działań na rzecz promocji i upowszechnienia ekonomii społecznej w regionalne programy rozwoju ekonomii społecznej (mające status programu wojewódzkiego). W związku z powyższym w 2014 roku rozpoczęto aktualizację LPRES w celu dostosowania go do zmieniającej się sytuacji regionu oraz nowej perspektywy finansowej UE. W wyniku aktualizacji wskaźników i zmian w zapisie celów, podstawą obliczania wskaźników i rezultatów jest również rok 2015.

Pomiarem objęto 50 wskaźników. Dla trzynastu z nich nie wygenerowano danych. Przyczyną

tego są problemy w pozyskiwaniu informacji (część z wskaźników nigdy wcześniej nie była mierzona) oraz brak ich jednoznacznych opisów. Obecnie trwają prace nad doprecyzowaniem definicji wskaźników problematycznych. Wśród wskaźników objętych analizą, dziesięć wykazuje pozytywne przekroczenia oczekiwanych rezultatów dla roku 2015. Ich prezentację zawiera poniższa tabela.

Tabela 11. Wskaźniki wykazujące pozytywne przekroczenia oczekiwanych rezultatów

WSKAŹNIK	OSIĄGNIĘTE REZULTATY W 2015 ROKU	REZULTATY ZAPLANOWANE NA ROK 2015
Odsetek PES/PS z woj. lubuskiego zaprezentowanych za pomocą platformy informacyjnej	OWES GW – 39 OWES ZG – 15 suma - 54	20%
Liczba badań dotyczących obszaru ekonomii społecznej w kontekście kapitału społecznego	1	–
Odsetek powiatowych urzędów pracy, które zabezpieczają środki finansowe na ekonomię społeczną z Funduszu Pracy i środków PFRON	59%	20%
Liczba wydarzeń regionalnych dot. ekonomii społecznej tj. targi, fora, konferencje	1 – targi 2 - konferencje	1
Liczba wojewódzkich kampanii promujących zagadnienia ekonomii społecznej	2 kampanie telewizyjne	1
Liczba klastrów dedykowanych podmiotom ekonomii społecznej/ przedsiębiorstwom społecznym	1	–
Odsetek gmin/powiatów, które uwzględniły ekonomię społeczną w dokumentach programowych	28% (45 programów) - stosowanie ogólnych odwołań do ES 16% (26 programów) – wykorzystywanie rozwiązań z zakresu ES	5%
Liczba partnerstw, w które zaangażowane są ośrodki wsparcia ekonomii społecznej	7 5 – OWES GW 2 – OWES ZG	2
Liczba projektów wygenerowanych w ramach partnerstw animowanych przez OWES	3 1 – OWES GW 2 – OWES ZG	2
Liczba nowych PES założonych w wyniku działalności OWES	24 7 – OWES GW 17 – OWES ZG	4

Źródło: opracowanie własne

Brak przekroczeń wymaganego progu wykazało 29 wskaźników. Wśród nich występują takie, których realizację rozpoczęto, jednak nie osiągnęła ona programowanego rezultatu (8 wskaźników). Pozostałe osiągnęły wartość zero (15 wskaźników) co oznacza, że w 2015 roku nie rozwijano obszarów ekonomii społecznej z nimi związanych. Wykaz rzadziej reprezentowanych w działaniach priorytetów zawiera poniższa tabela.

Tabela 12. Wykaz priorytetów najrzadziej realizowanych

Priorytet	Liczba wskaźników nierealizowanych
Promocja ekonomii społecznej jako narzędzia zmian społeczno-gospodarczych	2
Edukacja dla ekonomii społecznej	6
Partnerstwo na rzecz zadań i usług publicznych	0
Rozwój zatrudnienia w sektorze ekonomii społecznej	0
Koordinacja i instytucjonalizacja ekonomii społecznej	2
Infrastruktura wsparcia ekonomii społecznej	5
Ogółem	15

Źródło: opracowanie własne

5. Wnioski i rekomendacje

Przedmiotem prowadzonego monitoringu jest realizacja wytycznych Lubuskiego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej na lata 2015-2020. Jego głównym celem jest ocena wykonania zaplanowanych działań i identyfikacja ewentualnych problemów ograniczających efektywność lub uniemożliwiających realizację planów. Podejmowane prace mają służyć ocenie skuteczności metod działania dla realizacji LPRES w roku 2015. Badaniem objęte zostały działania prowadzone przez instytucje wsparcia ES na rzecz jej rozwoju w woj. lubuskim oraz stan i perspektywy rozwoju przedsiębiorstw społecznych i podmiotów reintegracyjnych.

Zakres tematyczny prowadzonych analiz wytyczał wykaz przyjętych do realizacji wskaźników LPRES. Do ich opisu wykorzystano metody ilościowe i jakościowe. Były to:

- analiza danych zastanych (*desk research*),
- ankiety: pocztowa i telefoniczna,
- wywiady telefoniczne z instytucjami wsparcia ES i podmiotami ES.

Badaniem objęto podmioty odpowiedzialne za realizację wytycznych Programu, tj. ośrodki wsparcia ekonomii społecznej, ośrodki pomocy społecznej, powiatowe centra pomocy rodzinie, powiatowe urzędy pracy, lokalne grupy działania, Radę Programową Partnerstwa na rzecz ekonomii społecznej województwa lubuskiego. Ważnym elementem prowadzonych analiz było wykorzystanie bieżących sprawozdań Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Zielonej Górze. Dla opisu sytuacji PES wykorzystano również dane pochodzące z Departamentu EFS Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego, prace badawcze Stowarzyszenia Klon/Jawor, prace służb statystycznych.

Poniższa tabela przedstawia zbiorcze dane z zakresu działalności w obszarze ES w województwie lubuskim. Zawarto w niej informacje o liczbie podmiotów ES, ich pracownikach i osobach objętych wsparciem w podziale na powiaty. Prezentowane zestawienie zawiera informacje

o wszystkich podmiotach ES działających na terenie województwa lubuskiego, o których funkcjonowaniu udało się pozyskać dane liczbowe w poszukiwanych kategoriach. Informacje o brakujących danych można znaleźć w tabelach nr 5; 6; 7. Ogółem w ramach prac badanych PES wsparciem objęto 1422 osoby. Najwięcej z nich pochodzi z powiatu m. Gorzów Wlkp. (567 osób) oraz powiatu gorzowskiego (298 osób). Tam też działa najwięcej podmiotów reintegracyjnych – w sumie 11. Na kolejnych wysokich pozycjach uplasowały się miasto Zielona Góra z 4 PES obejmującymi wsparciem 158 osób oraz powiat strzelecko – drezdenecki ze 116 podopiecznymi. Najmniej badanych PES znajduje się w powiatach: krośnieńskim (2); nowosolskim (1); sulęcińskim (2); świebodzińskim (2), wschowskim (2), zielonogórskim (1).

Tabela 13. Charakterystyka stanu ES w podziale na powiaty

POWIAT	LICZBA CIS	LICZBA KIS	LICZBA WTZ	SS**	LICZBA OBJĘTYCH WSPARCIEM	LICZBA ZATRUDNIONYCH	LICZBA BEZROBOTNYCH ZAREJSTROWANYCH*
Gorzowski	3	3	2	1	298	29	2002
Krośnieński	0	0	2	1	41	13	2933
m. Gorzów Wielkopolski	3	0	2	5	567	40	2918
m. Zielona Góra	1	0	3	9	158	60	4003
Międzyrzecki	1	1	1	6	30	14	3295
Nowosolski	0	0	1	5	50	17	5058
Ślubicki	1	1	1	0	40	12	989
Strzelecko - drezdenecki	5	1	1	2	116	18	3104
Sulęciński	0	1	1	0	45	15	1336
Świebodziński	1	0	1	1	9	5	2143
Wschowski	1	0	1	0	0	0	1605
Zielonogórski	0	1	0	5	0	0	2893
Żagański	1	1	1	6	43	11	3846
Żarski	2	1	2	9	25	8	3223
Ogółem	19	10	19	50	1422	242	39348

Źródło: opracowanie własne

* dane GUS z września 2016 roku, źródło: zielonagora.stat.gov.pl

** skrót: spółdzielnie socjalne

Na podstawie zebranego materiału sformułowano pięć głównych wniosków.

Ze względu na fakt, że przygotowanie poniższego dokumentu miało na celu charakterystykę stanu ekonomii społecznej w województwie lubuskim na początku realizacji Programu (badanie stanu wyjściowego) sformułowane na ich podstawie rekomendacje mają ogólny charakter. Ich celem jest wyznaczenie kierunków realizacji LPRES oraz wytyczenie sfer wymagających szczególnej uwagi. Na tym etapie monitoringu nie wskazano jednak szczegółowych opisów zadań i odpowiedzialnych za ich

realizację. Tego typu informacje będzie zawierał dokument przygotowany dla roku 2016.

I. Ograniczona skuteczność działań reintegracyjnych podmiotów ekonomii społecznej oraz ich nierównomierne rozmieszczenie

W 2015 roku w województwie lubuskim funkcjonowało łącznie 48 podmiotów reintegracyjnych. Większość z nich (z wyłączeniem miast na prawach powiatów i powiatu gorzowskiego) charakteryzuje się małą liczbą podopiecznych i nierównomiernym rozmieszczeniem na terenie województwa. W obszarze województwa występują powiaty skupiające cztery i więcej PES reintegracyjnych np. powiaty gorzowski, strzelecko-drezdenecki, żarski oraz takie, które nie posiadające ani jednego KIS i CIS np. powiaty nowosolski i krośnieński. Powoduje to występowanie obszarów o ograniczonych możliwościach wsparcia osób wykluczonych, prowadząc do nierównomiernego rozwoju społecznego. Ponadto badane podmioty reintegracyjne są organizacjami młodymi, co oddziałuje na ich niewielką skuteczność w pracy na rzecz wykluczonych społecznie – 11 z nich powstało w 2015 roku.

REKOMENDACJE:

- **Monitoring centrów integracji społecznej.** Prowadzenie monitoringu CIS jest niezbędnym instrumentem zarządzania procesem reintegracji. Należy podjąć działania na rzecz przeprowadzenia dodatkowej diagnozy potrzeb reintegracyjnych gmin i powiatów, w celu inicjowania powstawania CIS w obszarach o największym zapotrzebowaniu na usługi tego podmiotu i największej liczbie osób bezrobotnych.
- **Diagnoza zapotrzebowania na usługi reintegracyjne.** Skuteczność podejmowanych działań reintegracyjnych jest wynikiem dopasowania usług reintegracyjnych do potrzeb społeczności lokalnych. Niezbędne jest przeprowadzenie dogłębnej diagnozy potrzeb i określenie wielkości zapotrzebowania na rodzaje usług świadczonych przez podmioty reintegracyjne w celu nadania im spójności i kompleksowości, a poprzez to zwiększenia efektywności wsparcia osób wykluczonych społecznie.
- **Opracowanie systemu certyfikacji podmiotów reintegracyjnych.** Efektywność procesu reintegracji zależy od standaryzacji usług wsparcia społecznego podejmowanych w jego ramach. Niezbędne jest wypracowanie koncepcji certyfikacji/standaryzacji działania podmiotów reintegracyjnych oraz świadczonych przez nie usług w celu usprawnienia ich wzajemnej współpracy (opracowanie systemu technicznych procedur) oraz zapewnienie podobnej jakości usług we wszystkich certyfikowanych podmiotach.

- **Budowanie platformy współpracy.** Dla sprawnie działającego systemu wsparcia społecznego niezbędne jest współdziałanie podmiotów reintegracyjnych w celu wymiany doświadczeń, wymiany dobrych praktyk, podejmowania wspólnych przedsięwzięć na rzecz podnoszenia jakości świadczonych usług, określania ich deficytów oraz podejmowania działań na rzecz ich równomiernego rozłożenia. Aby osiągnąć te cele należy rozpocząć prace nad sieciowaniem CIS oraz budowaniem dla nich platformy współpracy.

II. Niewystarczająca liczba i słaba kondycja podmiotów ekonomii społecznej

Wg danych KRS w województwie lubuskim w maju 2015 roku funkcjonowało 56 spółdzielni socjalnych i jest to jedna z najniższych liczb w kraju (13 pozycja w Polsce). Wśród rzeczywiście działających znaleziono 50 (5 jest w likwidacji). Ich najczęstszymi profilami działania były: obsługa terenów zielonych, usługi porządkowe, usługi gastronomiczne, mała poligrafia. Podstawowym problemem działalności PES jest osiągnięcie i utrzymanie wysokiej pozycji rynkowej. Zgodnie z ustaleniami badań nad programowaniem ES w powiatach i gminach w najbliższych latach, w dalszym ciągu będzie kładziony nacisk na tworzenie kolejnych podmiotów reintegracyjnych, przy niewielkim wsparciu powstawania spółdzielni socjalnych. Ważnym problemem monitoringu jest także pozyskiwanie pełnych danych nt działalności spółdzielni socjalnych w województwie lubuskim.

Wśród organizacji działających w sferze pożytku publicznego największą część stanowią stowarzyszenia i fundacje. Są to organizacje małe, zatrudniające przeciętnie trzy osoby. 50% opiera się wyłącznie na pracy społecznej. Charakteryzują się one lokalną skalą działania, szczególnie w przypadku organizacji funkcjonujących na terenach wiejskich (56% stowarzyszeń i fundacji).

REKOMENDACJE:

- **Monitoring działalności spółdzielni socjalnych.** Spółdzielnie socjalne są ważnym elementem rozwoju ekonomii społecznej w wymiarze lokalnym. Dla wzmocnienia roli spółdzielni socjalnych w realizacji potrzeb społecznych oraz wsparcia ich rozwoju, niezbędne jest przeprowadzenie monitoringu ich funkcjonowania oraz opracowanie planu działań na rzecz zwiększenia ich zaangażowania w realizację zadań na lokalnych rynkach.
- **Organizacja Lubuskiego Forum Społecznego.** Dla właściwej koordynacji rozwoju ekonomii społecznej w rejonie województwa lubuskiego niezbędne jest powołanie Lubuskiego Forum Społecznego. Forum ma być podstawą wymiany informacji na temat potrzeb, wyzwań, potencjałów i oczekiwanych kierunków rozwoju ekonomii społecznej. Udział w Forum umożliwi

podejmowanie wspólnych inicjatyw realizowanych w partnerstwach/konsorcjach, wymianę i przepływ inf. dot. PS/PES, możliwość wspólnego podejmowania zadań, wspólnego tworzenia inicjatyw.

III. Rzadkie wykorzystywanie instrumentów ekonomii społecznej na rzecz wprowadzania z kryzysu rodzin i społeczności lokalnych

W województwie lubuskim w dalszym ciągu rzadko wykorzystywany jest przez jednostki samorządu terytorialnego potencjał sektora ES. Okazjonalnie stosuje się też rozwiązania z zakresu zamówień społecznie odpowiedzialnych i klauzul społecznych. Wśród powiatowych urzędów pracy, tylko dwa (PUP Międzyrzecz oraz PUP Żagań) zlecały realizację zadań podmiotom ekonomii społecznej. Jeden z urzędów (PUP Wschowa) zaprzestał współpracy z OWES. Ponadto w badaniach ogólnopolskich obecna współpraca podmiotów działających w sferze pożytku publicznego z lubuskimi JST jest oceniana negatywnie. Wg Stowarzyszenia Klon/Jawor badane PES oceniły ją na 6,55 (w skali od 1 do 10) i jest to najniższa ocena w kraju.

Badanie nt. oczekiwań w związku z procedurą certyfikacji PES⁵ wykazało, że wśród barier rozwoju PES zgłaszanych przez przedsiębiorców społecznych na pierwszym miejscu występowały utrudnienia w tworzeniu sieci współpracy z JST oraz przedstawicielami biznesu. Przedsiębiorcy nie oczekiwali wsparcia finansowego. Ich priorytetem była możliwość wykorzystania akcji promocyjnych dla informowania o działalności PES i ich produktach/usługach oraz otrzymanie możliwości i dobrych warunków realizacji usług społecznych.

REKOMENDACJE:

- **Opracowanie informatora wyznaczającego ścieżki reintegracji w woj. lubuskim.** Sprawnie funkcjonujące i współpracujące podmioty reintegracyjne są podstawowym czynnikiem redukcji ubóstwa i wykluczenia społecznego. Ich zadaniem jest kreowanie predyspozycji i postaw umożliwiających wychodzenie na rynek pracy, aktywizacja społeczna i zawodowa, włączanie w życie społeczności lokalnych. Dla usprawnienia procesu reintegracji realizowanych na terenie województwa lubuskiego niezbędne jest opracowanie informatora na temat podstawowych/modelowych ścieżek reintegracji stosowanych w regionie. Informator powinien być skierowany do wszystkich podmiotów uczestniczących w procesie reintegracji i zawierać

⁵Certyfikacja podmiotów ekonomii społecznej. Analiza procedury certyfikacji znakiem jakości „Produkt prospołeczny”, projekt badawczy zrealizowany przez ROPS Zielona Góra, 2016.

opis mechanizmów wdrażania ścieżek reintegracyjnych oraz współpracy na obszarze gminy pomiędzy tymi podmiotami.

- **Edukacja na rzecz stosowania zamówień społecznie odpowiedzialnych.** Jednym z ważnych narzędzi ekonomii społecznej jest wykorzystywanie w przez JST zamówień społecznie odpowiedzialnych. Niezbędne jest podejmowanie działań edukacyjnych kierowanych do przedstawicieli samorządów na rzecz wykorzystywania tych instrumentów ekonomii społecznej w realizacji zadań JST. Dodatkowo istotne jest także opracowanie koncepcji rozwoju zamówień społecznie odpowiedzialnych, zawierających rozwiązania prawne oraz katalog zapisów gotowych do zastosowania, ułatwiających i usprawniających ich wykorzystanie oraz budowanie „pozytywnego” klimatu wokół współpracy pomiędzy PES a JST, np. w ramach promowania wspólnych działań, inicjatyw oraz dobrych praktyk.

IV. Pomijanie problematyki ES w programowaniu rozwoju gmin i powiatów

Analiza dokumentów strategicznych gmin i powiatów wykazała tendencję do pomijania problematyki ekonomii społecznej. Odwołania dosłowne do terminu „ekonomia społeczna” znaleziono w 28,5% badanych dokumentów, odwołania pokrewne w dodatkowych 7,6%. Wśród nich tylko 16% (26 programów) odnosiła się do rzeczywistych zadań związanych z planowanym rozwojem sektora ES. W pozostałych przypadkach były to odwołania do dokumentów nadrzędnych zawierających zapisy na temat ES oraz przeprowadzonych diagnoz. Ponadto specyficzny jest także obraz ES programowanej w dokumentach. Traktowanie ES jako projektu oczekiwanych zmian, a nie wykorzystywanych metod działania wystąpiło w 47,1% dokumentów. Wykorzystywanie w programowaniu działań już podjętych (np. usług istniejących PES) dotyczyło jedynie 15,7% odwołań. Prowadzi to do traktowania sektora ES jako potrzebującego wsparcia, niż dającego możliwość wykorzystania jego potencjałów – 67,1% programowanych działań to wsparcie dla ES, 32,9% wykorzystanie potencjałów.

REKOMENDACJE:

- **Edukacja na rzecz włączania zapisów wykorzystujących narzędzia ES w dokumenty strategiczne gmin i powiatów.** Jednym z podstawowych warunków dla zwiększenia wykorzystywania narzędzi z obszaru ekonomii społecznej dla rozwoju lokalnego jest włączanie zapisów z nią związanych w dokumenty strategiczne regionu (strategie rozwoju gmin i powiatów, gminne i powiatowe strategie rozwiązywania problemów społecznych, programy współpracy z organizacjami społecznymi, lokalne programy rewitalizacji). Należy podejmować działania

adresowane do JST służące podniesieniu wiedzy z zakresu pozytywnych skutków wykorzystywania potencjału podmiotów i narzędzi ekonomii społecznej w sterowaniu rozwojem lokalnym.

V. Niewystarczający stopień realizacji wskaźników LPRES

Prowadzony monitoring LPRES wykazał niewielki stopień realizacji wskaźników. Wśród wskaźników objętych analizą dziesięć wykazuje pozytywne przekroczenia oczekiwanych rezultatów dla roku 2015. Dotyczą one: (1) przeprowadzonych badań i analiz, (2) działań promocyjnych i zwiększających świadomość potencjału ES, (3) tworzenia warunków do rozwoju otoczenia PES (klastry i partnerstwa dedykowane PES), (4) zakładania nowych PES. Pozostałe wykazują negatywne odchylenia w realizacji prognozy na rok 2015, w tym 15 wskaźników osiągnęło wartość zero. Zadania, które realizowano w najmniejszym zakresie należą do następujących priorytetów: (1) Edukacja dla ekonomii społecznej, (2) Infrastruktura wsparcia ekonomii społecznej.

Ponadto monitoring LPRES wykazał problemy związane z dostępem do danych i możliwościami ich agregacji. Dla trzynastu wskaźników nie wygenerowano danych. Przyczyną tego są problemy w pozyskiwaniu informacji (część z wskaźników nigdy wcześniej nie była mierzona) oraz brak jednoznacznych opisów wskaźników. Obecnie trwają prace nad doprecyzowaniem definicji wskaźników problematycznych. Wskaźniki te dotyczą głównie dwóch priorytetów: (1) Partnerstwo na rzecz zadań i usług publicznych, (2) Rozwój zatrudnienia w sektorze ekonomii społecznej.

REKOMENDACJE:

- **Redefinicja wskaźników LPRES.** W procesie monitoringu wskaźników LPRES wystąpiły utrudnienia w pozyskiwaniu danych. Wynikały one z problemów w definiowaniu wskaźników, braku narzędzi do pozyskiwania informacji oraz podmiotów odpowiedzialnych za ich agregowanie. Dla sprawnej realizacji wskaźników przyjętych w Programie niezbędne jest stosowanie jednoznacznych definicji i stworzenie stałych narzędzi i kanałów pozyskiwania danych. Istotne jest również przeprowadzenie krytycznej analizy realizowanych wskaźników oraz ocena możliwości zmniejszenia ich liczby.
- **Intensyfikacja działań na rzecz realizacji wskaźników LPRES.** Przeprowadzony monitoring wykazał utrudnienia w realizacji zadań dotyczących 15 z przyjętych do Programu wskaźników. Dla zwiększenia efektywności jego realizacji należy zintensyfikować działania instytucji

odpowiedzialnych za podejmowanie prac z nimi związanych. W tym celu niezbędne jest przeprowadzenie akcji przypominającej o zadaniach partnerów realizujących LPRES.